

Jačanje velikosrpske ideologije na području Istočne Hrvatske uoči Domovinskog rata

Puljić, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:021578>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-20**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Sveučilišni preddiplomski dvopredmetni studij povijesti i filozofije

Ivan Puljić

Jačanje velikosrpske ideologije na području Istočne Hrvatske uoči

Domovinskog rata

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Slađana Josipović Batorek

Osijek, 2020

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za povijest
Sveučilišni preddiplomski dvopredmetni studij povijesti i filozofije

Ivan Puljić

Jačanje velikosrpske ideologije na području Istočne Hrvatske uoči

Domovinskog rata

Završni rad

Humanističke znanosti, povijest, hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest

Mentor: doc. dr. sc. Slađana Josipović Batorek

Osijek, 2020

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum
31. 8. 2020. g.

Ivan Puhic, 0122227556

ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak:

U ovome završnom radu bit će govora o naglom poletu i jačanju srpskoga nacionalizma 1980-ih godina pod vodstvom Slobodana Miloševića. Nakon smrti Josipa Broza Tita 4. svibnja 1980. g., doći će do nagle ekonomske i političke krize, socijalistička ideologija će uzmicati da napravi prostora jednoj novoj radikalno nacionalističkoj. Razgledat će se ključni momenti koji su doveli do potonjega, kao npr. Memorandum SANU, „mitinzi istine“, itd., i kako su isti utjecali na ponovno rađanje antagonizama između Srba i Hrvata. Krajem osamdesetih i početkom devedesetih raspad Jugoslavije je bio očit, mnogi Srbi u Hrvatskoj tada se boje za svoj položaj, smatraju da će se opet dogoditi 1941. godina i u takvim okolnostima vide spas samo u Miloševićevom radikalnom nacionalizmu. U Istočnoj Hrvatskoj dolazi do organiziranja mitinga, po uzoru na Miloševićeve, stanovništvo se priprema za rat, naoružava se oružjem i ideologijom. Uskoro se pojavljuju i „partizanski odredi“ i mnoge se ceste blokiraju, tzv. „balvan revolucija“, sve je to još daljnje produbilo antagonizam između Hrvata i Srba i dovelo ih korak bliže otvorenom ratu. Mnogi su nastojali sačuvati mir, no kraj tome je došao masakrom u Borovu Selu, nakon čega mjesta za pregovore više nije bilo.

Ključne riječi: Slobodan Milošević, Josip Broz Tito, Memorandum SANU, Istočna Hrvatska, masakr u Borovu Selu

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
2. Ponovno oživljavanje velikosrpske ideologije na ruševinama Jugoslavije	2
2.1. Slom socijalističkog sustava u SFRJ-u.....	2
2.2. Uzroci i počeci srpskoga nezadovoljstva	2
2.3. Neredi na Kosovu i Miloševićev uspon	3
2.4. „Antibirokratska revolucija“ i povezivanje Miloševića s JNA	4
2.5. 14. izvanredni kongres SKJ kao početak razilaženja	5
2.6. Markovićeve reforme – posljednji pokušaj spašavanja Jugoslavije.....	6
2.7. Pobuna srpskog stanovništva i proglašenje samostalnosti	6
3. Srbi u Hrvatskoj 1980-ih i početkom 1990-ih godina	8
3.1. O broju i rasporedu Srba u Hrvatskoj do početka rata	8
3.2. Jačanje velikosrpstva među hrvatskim Srbima – početak mitinga.....	8
3.3. Reakcija hrvatskih vlasti na jačanje velikosrpstva	10
3.4. Srpski mediji potpiruju mržnju između Hrvata i Srba	11
3.5. Reakcije hrvatskih Srba na prve višestranačke izbore u Hrvatskoj	12
3.6. Srpsko protivljenje amandmanima na hrvatski Ustav	13
3.7. Deklaracija o autonomiji Srba u Hrvatskoj i početak „balvan revolucije“	15
3.8. Izjašnjavanje o srpskoj autonomiji u Hrvatskoj	17
4. Hrvatski Srbi na području Istočne Hrvatske uoči Domovinskog rata.....	18
4.1. Atmosfera uoči održavanja prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj	18
4.2. Zaoštavanje odnosa Hrvata i Srba nakon prvih višestranačkih izbora	19
4.3. Događaji koji su prethodili masakru u Borovu Selu	21
5. Masakr u Borovu Selu – kraj svih pregovora	23
6. Zaključak.....	25
7. Popis literature	27

1. Uvod

Cilj ovoga završnog rada je pronaći uzroke koji su doveli do jačanja velikosrpske ideologije na području istočne Hrvatske, što je potom kao posljedicu imalo početak Domovinskog rata. Kako bi se to detaljnije moglo objasniti, potrebno je istražiti izvor ponovnog oživljavanja velikosrpske ideologije, potonje možemo pronaći u ličnosti Slobodana Miloševića. Vrlo će nam važni biti nemiri i prosvjedi koji su se događali na Kosovu osamdesetih godina za bolje shvaćanje toga problema. Slobodan Milošević će zahvaljujući njima postati „vožd srpskoga naroda“ i time će moći zahtijevati da pod svoje okrilje stavi sve Srbe iz ostalih republika Jugoslavije. Moći će se vidjeti utjecaj *Memoranduma SANU* na svijest Srba i u kolikoj je mjeri taj tekst olakšao Miloševićev cilj pokretanja ideje o stvaranju Velike Srbije. Osim *Memoranduma SANU* od iznimne važnosti će biti i spominjanje teksta povjesničara Vasilija Krestića pod naslovom *O genezi genocida nad Srbima u NDH*, razlog tomu leži u oživljavanju mita o genocidnosti hrvatskoga naroda i o Srbima kao vječnim žrtvama tuđih interesa i zavjera. Pružit će se pregled političkih zbivanja u Hrvatskoj uoči početka Domovinskog rata i kako su ista utjecala na daljnje produbljivanje srpske pobune protiv hrvatskih vlasti. Događaji u istočnoj Hrvatskoj će se uspoređivati s onima iz ostalih krajeva Hrvatske, jer su veoma slični i jedni su bili okidač za druge. Potonje se naročito odnosi na „balvan revoluciju“ i „mitinge istine“. Pružit će se pregled težnje Srba isprva za kulturnom, potom za političkom autonomijom, a naposljetku i za potpunim odcijepljenjem od Republike Hrvatske i priključenju Srbiji. Vidjet će se koji su političari najviše zagovarali autonomiju, kako su je pravdali i kakvu su ulogu u svemu tome imali „srpski sabor“, Srpsko nacionalno vijeće i Srpska demokratska stranka. Moći će se vidjeti kako je jačanje velikosrpske ideologije doprinijelo i prvim oružanim napadima na hrvatske redarstvenike. Oružani napadi će isprva više služiti kao sredstvo zastrašivanja, no u Borovu Selu 2. svibnja 1991. g. će oni doživjeti svoj vrhunac, što će uskoro dovesti i do izbijanja Domovinskog rata.

2. Ponovno oživljavanje velikosrpske ideologije na ruševinama Jugoslavije

2.1. Slom socijalističkog sustava u SFRJ-u

Počeci propadanja SFRJ se najbolje očituju u smrti Josipa Broza Tita, koja je nastupila 4. svibnja 1980. Nakon njegove smrti počinje se naglo narušavati jedinstvo države, više ne postoji središnja ličnost koja vodi cjelokupnu politiku države, već je sada ta politika koncentrirana u rukama osmeročlanog predsjedništva, koje se neprestano izmjenjivalo.¹ Osim političke nestabilnosti, nastupila je i gospodarska, ona se očitovala u sve većoj stopi nezaposlenosti, inflacija je stalno bila u porastu i vanjski dug se stalno gomilao.² 1980-ih godina dolazi do polaganog urušavanja istočnoga bloka, očiti pad se vidi krajem 1980-ih godina, te zbog toga dolazi i do pada ugleda Jugoslavije, jer se više nitko nije natjecao za njezinu naklonost.³ Želja za osamostaljivanjem pojedinih republika je bila pojačana Ustavom socijalističke Jugoslavije iz 1974. Tim ustavom Jugoslavija je više bila konfederacija, negoli federacija, republike su mogle na mnogim poljima samostalno djelovati, primjerice u gospodarstvu i imale su odriježene ruke po pitanju društvenog i političkog razvoja. Mnogi problemi su se teško rješavali jer više nije postojala ličnost s autoritetom, prvi ozbiljniji problemi su se očitovali u nastojanjima Srbije da ojača svoju prevlast nad autonomnim pokrajinama Vojvodine i Kosova.

2.2. Uzroci i počeci srpskoga nezadovoljstva

Mnogi srpski političari, znanstvenici, književnici su smatrali da je Srbija bila zakinuta Ustavom iz 1974. i da može biti ponovno snažna, samo ukoliko bi se Jugoslavija centralizirala, takvo mišljenje je aktivno podupirala i Srpska pravoslavna crkva.⁴ Najistaknutija figura koja je zastupala to mišljenje je bio akademik Dobrica Ćosić, a njegova glavna zamjerka režimu je bila, davanje prevelikih prava Albancima na Kosovu. Srpsko nezadovoljstvo se najbolje očituje u dokumentu pod nazivom *Memorandum SANU*, objavljenog u beogradskim *Večernjim novostima*

¹Viro, D. (2007). *Slobodan Milošević, anatomija zločina*. Zagreb: Profil, str. 11.

²Goldstein, Ivo. (2008). *21: Hrvatska povijest*. Zagreb: Europapress holding., str. 481.

³Barić, N. (2005). *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, str. 25.

⁴Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995*, str. 26.

24. i 25. rujna 1986. U tom dokumentu se isticala potreba za reorganizacijom Jugoslavije, nakon koje bi Srbija trebala imati veća prava, jer su joj mnoga oduzeta Ustavom iz 1974. Slovence, Hrvate i kosovske Albance se napadalo da su tajno sklopili „antisrpsku koaliciju“ i da Hrvati vrše diskriminaciju i asimilaciju hrvatskih Srba. *Memorandum SANU* je imao ključnu ulogu u oživljavanju srpskoga nacionalizma, jer je poticao Srbe da gledaju na sebe kao na jedan slavan i junački narod, koji je uvijek kroz povijest bio nepravедno oštećen.⁵ Mnogi povjesničari su krenuli stopama *Memoranduma SANU*, pisali su da su Srbi kroz povijest uvijek bili žrtve, a Hrvati su uvijek bili obdareni zločinačkom prirodom. Jedan od najpoznatijih članaka koji je promovirao takve ideje, je napisan 1986. g. od strane povjesničara Vasilija Krestića, a nosi naslov *O genezi genocida nad Srbima u NDH*.⁶

2.3. Neredi na Kosovu i Miloševićev uspon

Neredi na Kosovu izbijaju 1981. g., glavni razlog je želja tamošnjeg albanskog stanovništva da Kosovo postane republika. Neredi su ugušeni uz pomoć milicije i JNA, no time problemi nisu riješeni. Antagonizmi, između tamošnjeg srpskog i crnogorskog stanovništva na jednoj strani i albanskog na drugoj strani, su neprestano rasli. Sredinom 1980-ih godina došlo je i do prvih demonstracija kosovskih Srba u Beogradu zbog problema na Kosovu, oni su dakako bili značajni, no mediji su ih preuveličavali, kako bi imali argumente za politiku koju su iznijeli u *Memorandumu SANU*. Predsjednik Predsjedništva SR Srbije Ivan Stambolić si je zadao za zadatak da ograniči autonomiju autonomnih pokrajina Vojvodine i Kosova.⁷ Njegov suradnik je bio Slobodan Milošević, zahvaljujući Stamboliću će doći 1986. g. na čelo Saveza komunista Srbije. 1987. g. dolazi do vrtoglavog porasta Miloševićeve popularnosti zahvaljujući riječima „ne sme niko da vas bije“, koje je izrekao pred kamerama u travnju 1987. na Kosovu polju kraj Prištine.⁸ Tim istupom dao je do znanja srpskome narodu da ozbiljno shvaća njihove probleme i da će ih na odlučniji način pokušati riješiti. Toga dana Srbi su napokon dobili svoga dugo

⁵ Isto, str. 27.

⁶ Radelić, Zdenko, Marijan, Davor, Barić, Nikica, Bing, Albert i Živić, Dražen. (2006). *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*. Zagreb: Školska knjiga., str. 67.

⁷ Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 28.

⁸ Nazor, Ante. (2011). *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata., str. 20.

iščekivanog zaštitnika. Do kraja 1987. g. Milošević će uspješno eliminirati sve svoje neistomišljenike, među zadnjima koji su mu pružali otpor je bio njegov negdašnji suradnik Ivan Stambolić.

2.4. „Antibirokratska revolucija“ i povezivanje Miloševića s JNA

Krajem 1980-ih godina organiziran je niz masovnih skupova, koji su imali za zadatak da primoraju na ostavku političare nesklone Miloševiću. Milošević je te smjene opravdavao tako što je te političare nazivao „foteljašima“, po njemu oni nisu bili dorasli problemima koji zadešavaju Jugoslaviju. Do početka 1989. g. izmijenilo se vodstvo u Vojvodini i Crnoj Gori, time je okončana „antibirokratska revolucija“ i otvoren je put Miloševiću za stvaranjem Velike Srbije.⁹ Prvi zadatak za ostvarivanjem tog cilja je bilo ukidanje autonomije Kosova i Vojvodine, njihove autonomije, unatoč velikom otporu, naročito na Kosovu, su ukinute početkom 1989. g., a službeno su ozakonjene Ustavom Socijalističke Republike Srbije iz 1990. g. Odlučnost u rješavanju srpskoga nacionalnog pitanja, Milošević je najbolje pokazao 28. lipnja 1989. g. na Kosovu, prigodom obilježavanja šestote godišnjice Kosovske bitke, kada je rekao: „Danas, šest vekova kasnije, ponovno smo u bitkama i pred bitkama. Ovoga puta to nisu oružane bitke, ali ni takve nisu isključene.“¹⁰ Prethodno navedenim iskazom, Milošević je svima dao do znanja da će se srpsko nacionalno pitanje, ako je to potrebno, rješavati i nasilnim putem. Na obilježavanju Kosovske bitke moglo se vidjeti i mnoštvo srpskih nacionalnih zastava, koje su bile dopuštene od strane vlasti SR Srbije, što nam najbolje govori koliko je nacionalno jačanje među Srbima bilo slobodno i poticano.¹¹ Milošević i njegovi simpatizeri su aktivno razvijali među Srbima svijest da su oni izabran narod, da im ostali narodi žele nanijeti nepravdu i zlo, ukratko rečeno kreirana je ideja o „svetskoj zaveri protiv Srbije“.¹² Ozbiljnije povezivanje Miloševića i JNA nastupa u onome trenutku kada je Milošević odlučio ograničiti prava republika i ojačati vlast saveznih vlasti. JNA i Milošević su smatrali da je prema Ustavu iz 1974. g. otvoren put republikama da istupe iz Jugoslavije, a te sumnje su dodatno bile pojačane postojanjem TO (teritorijalne obrane).

⁹ Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 29.

¹⁰ Isto, str. 30.

¹¹ Jareb, Mario. (2010). *Hrvatski nacionalni simboli*. Zagreb: Alfa d.d., Hrvatski institut za povijest., str. 332.

¹² Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 30.

TO je ustrojen nakon sovjetske invazije na Čehoslovačku 1968. g., a trebao je biti nešto poput pomoćnih snaga JNA, no prema mišljenju JNA, TO se pokušao osamostaliti i prerasti u republičku vojsku. Takav tijek događaja bi ozbiljno ugrozio cjelovitost Jugoslavije, tako da je u drugoj polovici 1980-ih godina došlo do reorganizacije obrambenog sustava, nakon kojeg je TO izravnije vezan i podređen JNA.¹³ Milošević i JNA su si išli pod ruku, jer su bili za očuvanje Jugoslavije pod svaku cijenu i JNA je odlučila Miloševiću po tom pitanju pružiti pomoć jer se bojala da će izgubiti svoj položaj ukoliko dođe do pada Jugoslavije, što su nagovještavali i događaji u Europi krajem 1980-ih i početkom 1990-ih godina, kada je niz država napustilo socijalizam/komunizam.¹⁴

2.5. 14. izvanredni kongres SKJ kao početak razilaženja

Najliberalnija politika unutar Jugoslavije je vođena u Sloveniji, Srbija je nju vidjela kao najveću prijetnju opstanka Jugoslavije. Zbog toga će doći do bojkota slovenskih proizvoda i pokušaja organiziranja protuslovenskog skupa u Ljubljani. S druge strane hrvatsko vodstvo je bilo dosta neodlučno, najviše su se bojali, da ukoliko bi započeli neku modernizaciju i liberalizaciju, da bi ih Srbija mogla optužiti za ponovno pokretanje MASPOK-a i oživljavanje ustaštva. Jedinstvo Jugoslavije je ozbiljno narušeno na 14. izvanrednom kongresu SKJ (Savez komunista Jugoslavije) koji se održao u Beogradu od 20. do 22. siječnja 1990. g.¹⁵ Plan Miloševićev je bio preuzimanje kontrole nad SKJ, računao je na otpor slovenskih delegata, no ne i na otpor hrvatskih, nakon njihovog napuštanja kongresa dolazi do raspada SKJ.¹⁶ Raspad SKJ-a je bio izgledan već i godinu dana prije kada dolazi do osnivanja prvih demokratskih stranaka u Hrvatskoj i Sloveniji, u svim državama u kojima je vladao komunizam zavladao je višestranačje, tako je bilo i u Jugoslaviji. 1990. g. održani su u republikama Jugoslavije višestranački izbori, u Srbiji i Crnoj Gori ostali su na vlasti komunisti, koji su se preimenovali u socijaliste, kako bi išli u korak s novim vremenom koje dolazi. Osim imena ništa se drugo nije promijenilo, u Srbiji i Crnoj Gori su i dalje ostali svi oni ljudi koji su slijedili politiku Miloševićevu. U Hrvatskoj s

¹³ Nazor, Ante i Pušek, Tomislav. (2018). *Domovinski rat – Pregled političke i diplomatske povijesti*. Zagreb: Nakladni zavod Globus: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata., str. 24.

¹⁴ Marijan, Davor. (2009). *Oluja*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata., str. 39.

¹⁵ Goldstein, Ivo. *21: Hrvatska povijest.*, str. 508.

¹⁶ Čuljak, Tihomir. (2003). *Rat*. Osijek: vlast. nakl., str. 8.

druge strane komunisti su izgubili izbore i na vlast dolazi Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) na čelu s dr. Franjom Tuđmanom.¹⁷ Nakon osvajanja izbora Milošević je mogao nastaviti voditi svoju politiku centralizacije Jugoslavije i jačanja položaja Srbije u njezinim granicama. Iako je Miloševiću i njegovim simpatizerima bio cilj stvaranje „Velike Srbije“, glavno vodstvo nikada to eksplicitno nije naglašavalo, ideja se ostvarivala u okvirima Jugoslavije, zbog legitimiteta i mogućnosti dobivanja potpore JNA.¹⁸ Srpskome vodstvu nije smetalo što je došlo do sve većeg osamostaljivanja Slovenije, jer su smatrali da će lakše moći provesti svoj plan bez Slovenije, osamostaljivanje su morali samo u Hrvatskoj spriječiti jer se tamo nalazila velika srpska zajednica.

2.6. Markovićeva reforma – posljednji pokušaj spašavanja Jugoslavije

Ante Marković postaje predsjednikom jugoslavenske vlade 1989. g. Odmah po dolasku na vlast osmišljava plan gospodarske obnove Jugoslavije, pokušava implementirati neke reforme, jer je Jugoslavija kroz 1980-e godine stalno bila potresana gospodarskim krizama i štrajkovima radnika. Marković je osnovao i svoju stranku, koju je kandidirao na višestranačkim izborima 1990. g. u republikama Jugoslavije. Doživjeli su veliki poraz, jer je Marković nudio samo gospodarske reforme, no ne i društvene i političke. Milošević je bio veliki protivnik Markovićevih reformi, jer su njegove reforme bile u suprotnosti Miloševićevoj zamisli centraliziranja Jugoslavije. U Hrvatskoj, također nitko nije bio naklonjen njegovim reformama jer je većina političkog vodstva i građanstva bila za osamostaljivanje, a ne za ostanak u Jugoslaviji koja bi uvela samo jednu novinu, a to je gospodarski liberalizam.¹⁹

2.7. Pobuna srpskog stanovništva i proglašenje samostalnosti

Do kraja 1990. g. iskristalizirale su se želje pojedinih republika o daljnjoj sudbini Jugoslavije. Hrvatska i Slovenija su bile za konfederaciju ili za potpuno osamostaljivanje, Srbija i Crna Gora za centralizaciju Jugoslavije sa Srbijom na čelu, a Makedonija i Bosna i Hercegovina su bili

¹⁷ Viro, D. *Slobodan Milošević, anatomija zločina.*, str. 112.

¹⁸ Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 34.

¹⁹ Viro, D. *Slobodan Milošević, anatomija zločina.*, str. 106. i 107.

neutralni i pasivni. Srbija je prelazila preko toga da Slovenija istupi iz Jugoslavije (jer tamo nije bilo puno Srba), no Hrvatskoj je postavljen ultimatum, ukoliko bi izašla iz Jugoslavije, morala bi Jugoslaviji prepustiti teritorije naseljene većinskim srpskim stanovništvom. Kako su kroz 1990. g. u Hrvatskoj provođene mnoge mjere demokratizacije i osamostaljivanja države, tako su i rasli nemiri među hrvatskim Srbima. Poduprijeti i ohrabreni od strane Miloševićevih simpatizera u kolovozu 1990. g. izbit će sveopća pobuna srpskoga stanovništva, događaj poznat pod nazivom „balvan revolucija“. Hrvatska će zbog tih događanja i sve većeg pritiska JNA i srpskoga vodstva raspisati 19. svibnja 1991. g. referendum za osamostaljivanje Hrvatske. Rezultati će biti pozitivni, te će stoga Hrvatska 25. lipnja 1991. g. zajedno sa Slovenijom proglasiti samostalnost. Kao odgovor na takav tijek događanja JNA vrši vojnu invaziju na Sloveniju, a nedugo nakon poraza u Sloveniji isti scenarij će se dogoditi i u Hrvatskoj. U Hrvatskoj je rat bio krvaviji i duži zbog suradnje JNA s domaćim srpskim stanovništvom.²⁰ Srbi u Hrvatskoj uz pomoć JNA i srpskoga vodstva će uspjeti ovladati teritorijima u Hrvatskoj nastanjenima većinskim srpskim stanovništvom i do kraja 1991. g., točnije 19. prosinca proglasit će Republiku Srpsku Krajinu. U nadolazećem tekstu i poglavljima će detaljnije biti objašnjen prethodno navedeni tijek događanja.²¹

²⁰ Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 35.

²¹ Marijan, Davor. *Oluja.*, str. 39. i 40.

3. Srbi u Hrvatskoj 1980-ih i početkom 1990-ih godina

3.1. O broju i rasporedu Srba u Hrvatskoj do početka rata

Popis stanovništva iz 1981. g. govori nam da je u SR Hrvatskoj živjelo 4.601.469 stanovnika. Od toga je Hrvata bilo 3.454.661, odnosno 75,1%, a Srba je bilo 531.502, tj. 11,5%. U čak 11 općina su činili većinu. Tri su se nalazile u Lici, to su: Donji Lapac 91%, zatim Gračac 72,3% i Korenica 69,2%. Na Kordunu su činili većinu u dvije općine: Vojnić 88,6% i Vrginmost 71,4%. Još tri općine su bile u Baniji i u Dalmaciji, u Baniji su imali većinu u: Dvoru 80,9%, Glini 56,7% i Kostajnici 55,5%, a u Dalmaciji su bili većina u: Benkovcu 53%, Obrovcu 60,1% i Kninu 78,9%.²² Niz je još općina u kojima se nalazio veliki broj srpskoga stanovništva, to su: Beli Manastir 24,1%, Daruvar 30,3%, Drniš 20,1%, Gospić 29,7%, Grubišno Polje 28,9%, Karlovac 23,2%, Nova Gradiška 18,4%, Novska 21,2%, Ogulin 32,9%, Orahovica 20,6%, Osijek 18%, Otočac 29,8%, Pakrac 38,4%, Petrinja 37,6%, Podravska Slatina 33,1%, Sisak 18,4%, Slavonska Požega 13,4%, Slunj 29,5%, Vinkovci 13,4%, Virovitica 15,4%, Vrbovsko 31,1%, Vukovar 31%.²³ Broj stanovnika 1991. g., je sličan onome iz 1981. g. Broj stanovnika s 4.601.469 stanovnika je povećan na 4.784.265 stanovnika. Što se tiče nacionalnog sastava on se nije pretjerano mijenjao, dolazi do blagog porasta srpskog stanovništva, a sve se manje ljudi izjašnjava kao Jugoslaven. Do početka rata Srbi u Hrvatskoj nikada se nisu mogli osjećati obespravljeno, jer su imali veliki broj ljudi u Savezu komunista Hrvatske (SKH) i bili su, u mjestima gdje su imali većinu, zastupljeni i više nego pravedno u važnijim gospodarskim i kulturnim ustanovama. Istina je da je nakon kraja Drugog svjetskog rata došlo do sustavnog gašenja mnogih kulturnih ustanova za promicanje srpske kulture i tradicije i da je Srpska pravoslavna crkva (SPC) bila ograničena u svom radu, no to nije bio plod nikakve zavjere, već je takva bila politika tadašnje komunističke ideologije.

3.2. Jačanje velikosrpstva među hrvatskim Srbima – početak mitinga

²² Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 39.

²³ Isto.

Počeci se naziru u godini 1989. g., no ne možemo sve pojave i pokrete nazvati velikosrpskim, većina ih je bila ograničena samo na davanje potpore Srbima na Kosovu i slaganje s Miloševićevom politikom. Prvi takav jedan miting potpore kosovskim Srbima dogodio se u Kninu 28. veljače 1989. g., a organiziran je od strane Jovana Opačića i inženjera Dragana Bursaća, a prisustvovalo je tom mitingu više tisuća ljudi. Osim izražavanja potpore, izreklo se i nekoliko osuda, one su bile upućene Sloveniji i Hrvatskoj, smatralo ih se da podupiru zločine koji se vrše nad kosovskim Srbima od strane kosovskih Albanaca.²⁴ Miting je uz to sve bio veoma naklonjen stavovima koji su iznijeti u *Memorandumu SANU*. Za miting se vjeruje da je organiziran na vlastitu inicijativu tamošnjeg srpskoga stanovništva, a inspiraciju za organiziranje su pronašli u beogradskom tisku. Srpske nacionalne pjesme su zaokružile nacionalnu boju mitinga i najavljeno je razdoblje zahlađivanja odnosa Hrvata i Srba.²⁵ Za jačanje srpskoga nacionalizma veoma je presudnu ulogu imalo djelo Danka Popovića, pod nazivom *Knjiga o Milutinu*. Djelo je veoma jednostavno napisano, a govori o nepravdama koje su srpski narod kroz povijest pogađale i kako su svi susjedni narodi uzrok srpskim patnjama.²⁶ Beogradski tisak se uvelike može smatrati glavnim krivcem zaoštavanja odnosa Hrvata i Srba, jer je često prenosio dezinformacije ili preuveličane priče o teškoćama Srba u Hrvatskoj. Krajem 1980-ih godina diljem Jugoslavije je vladala teška gospodarska situacija, mnoštvo je ljudi ostalo bez posla, često su pojedini srpski nacionalisti, poput Jovana Opačića, Sime Dubajića i Dragana Bursaća, to iskorištavali kako bi optuživali republičke vlasti u Zagrebu da namjerno osiromašuju krajeve naseljene većinskim srpskim stanovništvom, da im ne žele slati pomoć i slično.²⁷ Obilježavanje Kosovske bitke se dogodilo i u Hrvatskoj, mjesto održavanja je bilo u dalmatinskom Kosovu, pored crkve Lazarice 9. srpnja 1989. g. Potpora Miloševiću među hrvatskim Srbima se najbolje mogla vidjeti tada, na obilježavanje je došlo mnoštvo Srba i Crnogoraca iz Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine. Posvuda su se mogle vidjeti srpske nacionalne zastave i parole kao što su, „Slobodane, čekamo te“, „Hoćemo ravnopravnost u SR Hrvatskoj“, „Sloboda ćirilici“ i slično.²⁸ Ususret s organiziranjem mitinga došlo je i do osnivanja kulturnih društava, jedno od prvih takvih je bilo Srpsko kulturno društvo (SKD) „Zora“, osnovano 8. srpnja 1989. g. u Kistinjama

²⁴ Goldstein, Ivo. *21: Hrvatska povijest.*, str. 514.

²⁵ Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 43.

²⁶ Čurik, Zlatko. (2006). *Višnjevac*. Višnjevac: vlast. Nakl., str. 144.

²⁷ Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 43.

²⁸ Isto, str. 44.

pored Knina.²⁹ Program „Zore“ je izrađen prema idejama koje su se stalno provlačile na mitinzima, to je zaštita srpskoga naroda od asimilacije i denacionalizacije. U osnivačkoj skupštini se našao Jovan Opačić, pisac Jovan Radulović i vladika Atanasije Jevtić, na temelju potonjeg osnivača možemo vidjeti sve uže povezivanje SPC i velikosrpstva, prvo je davalo legitimitet potonjem.³⁰

3.3. Reakcija hrvatskih vlasti na jačanje velikosrpstva

Hrvatske vlasti su pretežito na sva ta događanja gledala pasivno, nisu shvaćale ozbiljnost situacije. Kada su i reagirale, reagirale su čisto da zaštite i održe kontinuitet Jugoslavije. Prva takva reakcija se dogodila zbog kninske proslave Kosovske bitke. U izvješću se može opaziti da su vlasti prepoznale kako su se na toj proslavi okupile brojne militantne grupe i da promiču velikosrpski nacionalizam.³¹ Osim što su vlasti osudile tu proslavu, došlo je i do pojedinih uhićenja, uhićen je Jovan Opačić, a njegovo uhićenje je proizvelo burne reakcije na srpskoj strani. Postao je mučenikom, za njegovu obranu se prijavilo stotinjak odvjetnika, hrvatske vlasti su osuđivane da vode antisrpsku politiku, iz svega toga možemo vidjeti snagu velikosrpskog pokreta, svoje vođe i proslave su vidjeli kao svoj identitet.³² O rastućem srpskom nacionalizmu se raspravljalo na sjednici Predsjedništva SFRJ, koja je održana 26. srpnja 1989. g. Na sjednici je Ivo Latin, predsjednik Predsjedništva SR Hrvatske, govorio o rastućem antagonizmu između Hrvata i Srba. Svi nazočni su bili zabrinuti kako će srpsko vodstvo i mediji reagirati na uhićenja i kažnjavanje velikosrpskih nacionalista.³³ Srpska inteligencija je također aktivno podržavala rastuće velikosrpstvo. Udruženje književnika Srbije u Beogradu koje je okupljalo akademika Vasilija Krestića, književnika Jovana Radulovića, politologa Kostu Čavoškog i mnoge druge, je oštro osuđivalo hrvatsko ugnjetavanje srpskoga čovjeka. Osuđivali su hrvatske vlasti da „ijekaviziraju njihovu ekavicu“, „samovoljno kroatiziraju njihove srbizme“ i duhovno „kinje i zlostavljaju“ srpski narod.³⁴

²⁹ Isto, str. 46.

³⁰ Isto.

³¹ Isto.

³² Goldstein, Ivo. *21: Hrvatska povijest.*, str. 515.

³³ Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 47.

³⁴ Isto, str. 48.

3.4. Srpski mediji potpiruju mržnju između Hrvata i Srba

Beogradski tisak je vodio veoma uspješnu propagandu protiv hrvatskih vlasti koje navodno „siju strah i trepet među Srbima“. Aktivnija propaganda je krenula nakon uhićenja koja su se dogodila zbog proslave Kosovske bitke u Kninu. Širile su se laži o diskriminaciji i mržnji koja se vrši nad tamošnjim srpskim stanovništvom. Govorilo se da Srbi moraju kriomice kupovati srpske novine, da im se namjerno isključuje struja kada treba biti na televiziji prijenos neke srpske utakmice ili Miloševićev govor.³⁵ Antagonizmi su se dodatno pojačavali uspoređivanjem tadašnje hrvatske vlasti s onom iz vremena NDH. Osim usporedbi dolazilo je i do prisjećanja na zločine koje su ustaše počinile nad srpskim stanovništvom. Nerijetko su se održavali intervjui s preživjelima. Preživjeli bi govorili o genocidnosti hrvatskoga naroda, čime se stvarala demonizirajuća slika Hrvata.³⁶ Mnogi tekstovi su govorili i o namjernom uništavanju poljoprivrednih površina i trovanju bunara Srbima, kako bi ih se primoralo na iseljavanje iz Hrvatske.³⁷ Mediji su bili prepuni priča o teškoćama Srba u svakom kutku Hrvatske. Slavonija je također, prema srpskim medijima, bila pod udarom rastućeg hrvatskoga nacionalizma koji guši srpski narod, često je bio uspoređivan s onim iz doba NDH ili MASPOK-a. Srpski mediji su vidjeli kao glavni zadatak pridobivanje hrvatskih Srba za Miloševićevu politiku, namjerno ili nenamjerno osim toga postigli su i spremnost tamošnjih Srba za nadolazeći rat.³⁸ Od srpske tiskovine najviše se čitalo *Ekspres politiku*, *Politiku*, *Dugu*, itd. Osim što su poticali nesnošljivost prema Hrvatima, upoznavali su Srbe i s političkim kretanjima u Srbiji, o Miloševićevoj politici, o programu *Memoranduma SANU* i slično. Preko prethodno spomenutih srpskih tiskovina, hrvatski Srbi su prvi puta bili upoznati i s idejom osnivanja Srpske Krajine. Plan je bio ustrojiti novu jugoslavensku federalnu jedinicu, koja bi obuhvaćala hrvatske teritorije većinski naseljene srpskim stanovništvom. Osim ustrojavanja nove federalne jedinice, bilo je govora i o izravnom spajanju tih teritorija sa Srbijom.³⁹

³⁵ Isto.

³⁶ Isto, str. 49.

³⁷ Isto.

³⁸ Isto.

³⁹ Isto, str. 50.

3.5. Reakcije hrvatskih Srba na prve višestranačke izbore u Hrvatskoj

Na prvim višestranačkim izborima u Hrvatskoj koji su održani tijekom travnja i svibnja 1990. g., pobjedu je odnijela Hrvatska demokratska zajednica (HDZ). Hrvatski Srbi su bili uvelike skeptični prema novim strankama koje su u Hrvatskoj masovno nicala 1989. i 1990. g. Najviše im je smetao HDZ jer se na njihovim skupovima moglo vidjeti mnoštvo hrvatskih nacionalnih zastava i simbola i govorili su o preustroju Jugoslavije u konfederaciju, ideji koja se kosila s onom Miloševićevom.⁴⁰ Srbi u Hrvatskoj, poduprijeti od strane srpskih političara i inteligencije, u čemu je prednjačio Dobrica Ćosić, počeli su osnivati stranke sa srpskim nacionalnim predznakom.⁴¹ Prva takva stranka je osnovana u Kninu 17. veljače 1990. g., a nosila je naziv Srpska demokratska stranka (SDS). Osim Ćosića, za osnivanje prethodno navedene stranke veoma je zaslužan i psihijatar Jovan Rašković, oni su se krajem 1989. i početkom 1990. g. u Beogradu dogovarali o programu stranke.⁴² Glavne točke programa SDS-a su bile mogućnost osnivanja autonomnih regija unutar granica SR Hrvatske, preustroj administrativnih jedinica u SR Hrvatskoj tako da budu povoljnije za srpsko stanovništvo i protivljenje konfederativnom uređenju i zalaganje za federaciju u kojoj bi Srbija imala povlašteni položaj zbog brojčane nadmoći u odnosu na druge republike, uveo bi se princip jedan građanin jednako jedan glas.⁴³ Osim stranaka nikla su i brojna kulturna udruženja, koja su sva imala jedan glavni prioritet, a to je okupljanje hrvatskih Srba i pružanje otpora novim hrvatskim demokratskim strankama, koje su navodno htjele obnoviti ustaštvo i NDH. Mjeseci koji su prethodili održavanju izbora, bili su popraćeni rastućom mržnjom Srba prema Hrvatima i HDZ-u. 4. ožujka 1990. g. više desetaka tisuća Srba se okupilo na Petrovoj gori kako bi izrazilo svoje nezadovoljstvo prema novim hrvatskim strankama i kako bi poručili Hrvatima „da ih ovaj puta neće tako lako klati kao što je to bilo za vrijeme NDH“.⁴⁴ Osim skupa, ožujak te godine je ostao upamćen i po pokušaju atentata na Franju Tuđmanu u Benkovcu, atentat je pokušao izvršiti Srbin Boško Čubrilović. Sve to nam govori kako su Srbi itekako bili uvjereni u ustašku prirodu HDZ, o kojoj su mogli sve saznati iz

⁴⁰ Isto, str. 52.

⁴¹ Isto, str. 53.

⁴² Goldstein, Ivo. *21: Hrvatska povijest.*, str. 515.

⁴³ Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 55.

⁴⁴ Isto, str. 59.

beogradskih novina.⁴⁵ Nakon pobjede HDZ-a na izborima, srpski mediji oštrije kritiziraju novu vlast i zastrašuju tamošnje stanovništvo. Govore im da dr. Franjo Tuđman nije ništa drugačiji od Ante Pavelića i kako će ponovno doći do genocida nad srpskim stanovništvom.⁴⁶ Najbolji primjer za početak oštrijeg medijskog šikaniranja nove hrvatske vlasti se može pronaći u posebnom izdanju beogradskog časopisa *Duga* iz srpnja 1990. g., gdje se govori o stradanju Srba u Hrvatskoj od Ante Starčevića do dr. Franje Tuđmana.⁴⁷ Srpski mediji su oštriju propagandu mogli započeti zahvaljujući incidentu koji se dogodio u Benkovcu 18. svibnja 1990. g., kada je Miroslav Mlinar dužnosnik SDS-a navodno izboden nožem.⁴⁸ Taj incident će dovesti i do zaoštavanja odnosa u hrvatskom Saboru, zastupnici srpske nacionalnosti sve će manje na njemu prisustvovati, a do početka siječnja 1991. g. u potpunosti će ga napustiti. Kasnije se otkrilo da je cijeli taj incident lažan, osmišljen od strane Raškovića i dužnosnika RSK-a Zdravka Zečevića i Radomira Kužeta. Osvjetljavanje istine u vezi tog incidenta nije ničemu pridonijelo jer je on ostavio neizbrisiv trag među srpskim stanovništvom o genocidnosti nove hrvatske vlasti.⁴⁹ Utemeljenje Zajednice općina sjeverne Dalmacije i Like je bila priprema za kasnijim proglašenjem Republike Srpske Krajine. Zajednica općina sjeverne Dalmacije i Like je trebala u jednoj administrativnoj jedinici okupiti što veći broj Srba kako bi se mogli lakše gospodarski razvijati i kako bi se sačuvala njihova tradicija i kultura.⁵⁰ 27. lipnja 1990. g. je donijeta odluka o ustanovljavanju Zajednice općina sjeverne Dalmacije i Like sa sjedištem u Kninu, a prvim predsjednikom je postao dr. Milan Babić. Zajednici općina sjeverne Dalmacije i Like su do kraja srpnja pristupile općine Gračac, Donji Lapac, Dvor na Uni i mnoge druge s većinskim srpskim stanovništvom.⁵¹

3.6. Srpsko protivljenje amandmanima na hrvatski Ustav

⁴⁵ Nazor, Ante i Pušek, Tomislav. *Domovinski rat – Pregled političke i diplomatske povijesti.*, str. 32.

⁴⁶ Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 62.

⁴⁷ Isto, str. 62. i 63.

⁴⁸ Goldstein, Ivo. *21: Hrvatska povijest.*, str. 519.

⁴⁹ Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 63.

⁵⁰ Isto, str. 65.

⁵¹ Nazor, Ante i Pušek, Tomislav. *Domovinski rat – Pregled političke i diplomatske povijesti.*, str. 47. i 48.

Amandmanima koji su doneseni 25. srpnja 1990. g., službenom zastavom Republike Hrvatske je postala trobojnica s povijesnim hrvatskim grbom, latinica je postala službenim pismom, no jamčila se uporaba i ćirilice u onim krajevima gdje prebiva većinsko srpsko stanovništvo.⁵² Srbi su smatrali da ih ti amandmani stavljaju u krajnje nepovoljnu situaciju, bojali su se da bi daljnje odluke hrvatskog Sabora mogle svesti srpski narod u Hrvatskoj na status obespravljene manjine.⁵³ Puno problema je nastalo i glede reorganizacije ministarstva unutarnjih poslova, ono je htjelo donijeti odluku o preimenovanju milicije u redarstvo, trebale su se i uniforme promijeniti. Mnogi milicajci u Hrvatskoj srpskoga podrijetla su se protivili tim odlukama, jer ih je ime redarstvo i nove uniforme podsjećale na doba NDH. Zbog velikog pritiska, hrvatske vlasti su ime milicija zamijenile imenom policija, a nove uniforme su tek uvedene krajem 1990. g. i nisu bile crne boje, već plavo-sive.⁵⁴ Protivljenje novom imenu i novim odorama je bilo najснаžnije u Kninu, gdje je 3. srpnja 1990. g. nastalo otvoreno pismo u kojem je napisana osuda glede prethodno navedenih pokušanih promjena i kritiziralo se smanjivanje broja policajaca srpske nacionalnosti i popunjavanje njihovih redova s „ustaškim“ policajcima.⁵⁵ Otvoreno pismo je rezultiralo popuštanjem Srbima i ponovnim osnivanjem općinskog SUP-a u Kninu od strane ministra unutarnjih poslova Josipa Boljkovca 5. srpnja 1990. g.⁵⁶ Hrvatske vlasti su bile svjesne ozbiljnosti situacije i pokušale su svim mjerama da spriječe eskaliranje oružane pobune hrvatskih Srba. U tu svrhu se 23. srpnja 1990. g. u Zagrebu održao sastanak Tuđmana i Raškovića.⁵⁷ Iz transkripta razgovora se može zaključiti da je Rašković bio za pacifizam i da se slagao s Tuđmanom da se napetosti između Hrvata i Srba trebaju riješiti na miran način.⁵⁸ Raškovićev pacifizam će ga stajati njegovog položaja „vođe hrvatskih Srba“, krajem 1990. g. posredstvom Miloševića će biti istisnut iz politike, a na njegovo mjesto će doći Milan Babić. Prema Miloševiću, Rašković više nije bio potreban jer je on obavio svoj zadatak, a taj zadatak se sastojao u mobilizaciji i nacionalnoj homogenizaciji Srba u Hrvatskoj.⁵⁹

⁵² Goldstein, Ivo. *21: Hrvatska povijest.*, str. 519.

⁵³ Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 67.

⁵⁴ Isto, str. 69.

⁵⁵ Isto, str. 68.

⁵⁶ Isto, str. 69. i 70.

⁵⁷ Isto, str. 70.

⁵⁸ Isto, str. 71.

⁵⁹ Isto.

3.7. Deklaracija o autonomiji Srba u Hrvatskoj i početak „balvan revolucije“

Deklaracija o autonomiji Srba u Hrvatskoj je donesena na „Srpskome saboru“, od strane Srpskoga nacionalnog vijeća (SNV) u Srbu 25. srpnja 1990. g. Deklaracijom se obznanila odluka, da ukoliko dođe do istupanja Republike Hrvatske iz Jugoslavije, srpski narod u Hrvatskoj ima pravo se odcijepiti.⁶⁰ Ukoliko ne dođe do odcijepljena, srpski narod unutar granica Republike Hrvatske ima pravo na visoki stupanj autonomije, koji će mu garantirati slobodnu uporabu ćirilice i srpskog književnog jezika, osnivanje političkih i kulturnih institucija sa srpskim predznakom, izradu srpskog školskog programa, itd.⁶¹ SNV koji je osnovan na zasjedanju „Srpskoga sabora“ je trebao provesti odluke „Srpskoga sabora“. Za predsjednika SNV-a je izabran Milan Babić, a unutar SNV-a su postojala tri ogranka, to su: ekonomski, pravni i prosvjetno-kulturni. „Srpski sabor“ i SNV su odbili sve odluke koje je donosio Hrvatski sabor, a naročito one koje su se odnosile na uvođenje hrvatskih nacionalnih simbola, jer su oni za njih bili ustaški.⁶² Za kolovoz i rujan 1990. g. bilo je predviđeno održavanje plebiscita na kojem bi se srpski narod izjasnio, slaže li se s odlukom da je potrebna autonomija ili da nije. Održavanje plebiscita je spriječeno od strane hrvatskih vlasti jer se kosilo s Ustavom. I plebiscit i ustanovljavanje Zajednice općina sjeverne Dalmacije i Like su bili jasni pokazatelji da su Srbi u Hrvatskoj dobro pripremljeni za skorašnji izlazak iz Republike Hrvatske i pripojenje Jugoslaviji pod srpskom hegemonijom.⁶³ Druga sredina 1990-e g. je bila obilježena sve većim porastom „partizanskih odreda“ srpske nacionalnosti u Hrvatskoj. Došlo je do blokiranja pojedinih ulaza u srpska sela i gradove, sve je to bilo opravdano ugroženošću hrvatskih Srba od nove hrvatske vlasti.⁶⁴ Hrvatske vlasti su se teško nosile sa smirivanjem „balvan revolucionara“ jer nisu imali oružja, svo oružje je bilo zaplijenjeno od strane JNA. Zbog toga u ljeto 1990. g. dolazi do pokretanja tečaja Prvi hrvatski redarstvenik, kojim se trebalo dobiti što više redarstvenika odanih novoj hrvatskoj vlasti, koji bi potom provodili mir i red u mjestima gdje je izbila srpska pobuna.⁶⁵ Kao prvi zadatak redarstvenici su trebali oduzeti rezervno oružje iz svih policijskih stanica koje

⁶⁰ Goldstein, Ivo. *21: Hrvatska povijest.*, str. 519.

⁶¹ Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 73.

⁶² Isto, str. 74. i 75.

⁶³ Isto, str. 75.

⁶⁴ Isto, str. 77 i 78.

⁶⁵ Nazor, Ante i Pušek, Tomislav. *Domovinski rat – Pregled političke i diplomatske povijesti.*, str. 50.

su se nalazile u mjestima sa srpskom većinom, kako ne bi to isto oružje došlo u ruke srpskih pobunjenika.⁶⁶ 17. kolovoza 1990. g. krenule su hrvatske policijske snage u smjeru Knina s glavnim ciljem, okončavanje pobune i deblokiranje cesta. Toga dana JNA će po prvi puta pokazati na čijoj strani stoji u tom sukobu, JNA će spriječiti hrvatske policijske snage u svome naumu i prisilit će ih na povlačenje.⁶⁷ Taj će incident srpski mediji iskoristiti za dodatno zastrašivanje hrvatskih Srba, što će dovesti do otvorene pobune hrvatskih Srba Kninske krajine protiv hrvatskih vlasti, stoga se taj datum uzima za službeni početak „balvan revolucije“.⁶⁸ Kasnije će se datum 17. kolovoz „Zakonom o državnim praznicima Republike Srpske Krajine“ proglasiti „državnim praznikom RSK – Danom ustanka srpskog naroda“.⁶⁹ Početak „balvan revolucije“ je dodatno pogoršao ionako već veoma loše odnose Hrvata i Srba, kolika je mržnja i nepovjerenje Srba prema Hrvatima bila velika, najbolje govori činjenica da se u pojedinim mjestima tražila smjena hrvatskih poštara, jer se smatralo da isti ne poštuju privatnost srpskih pisama i paketa.⁷⁰ Pobunjenici u Kninu nisu samostalno organizirali pobunu, prema nekim podacima vjeruje se da su uvelike bili potpomognuti od strane Službe državne sigurnosti Srbije. Odmah po završetku prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj, Služba državne sigurnosti Srbije je poslala u Knin dvojicu svojih agenata, koji su potom imali za zadatak izabrati podobne ljude i iste pripremiti za pobunu protiv hrvatskih vlasti.⁷¹ Milan Martić je izabran za glavnog organizatora postavljanja barikada, dok je Željko Ražnatović Arkan trebao organizirati dobrovoljačke postrojbe za skorašnji rat protiv snaga Republike Hrvatske.⁷² Bilo je nekoliko planova kako na najmirniji način ukloniti pobunu srpskih pobunjenika i uspostaviti mir i red u tom kraju. Isprva se pokušavalo izbjeći oružani sukob, no kako se srpska pobuna već polovicom studenog proširila i na Gračac i Lapac, uporaba sile je bila neizbježna. Plan uklanjanja pobune je bio iniciran od strane predsjednika vlade Josipa Manolića, a za sastavljanje plana je bio zadužen ministar obrane Martin Špegelj. Plan se uspio sastaviti s najnižim stupnjom rizika, no potpora

⁶⁶ Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 78. i 79.

⁶⁷ Isto, str. 79. i 80.

⁶⁸ Isto, str. 80.

⁶⁹ Nazor, Ante i Pušek, Tomislav. *Domovinski rat – Pregled političke i diplomatske povijesti.*, str. 54.

⁷⁰ Čišper, Zlatko. (1999). *HPT u Domovinskom ratu: 1991-1995.* Zagreb: Hrvatske telekomunikacije: Hrvatska pošta.,str. 48.

⁷¹ Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 84.

⁷² Isto.

JNA pobunjenim Srbima je mnoge brinula, tako da je na kraju plan uklanjanja pobune otkazan i mjesto toga su stupili pregovori koji nisu urađali plodom.⁷³

3.8. Izjašnjavanje o srpskoj autonomiji u Hrvatskoj

Referendum glede izjašnjavanja o srpskoj autonomiji u Hrvatskoj provodio se od 19. kolovoza do 2. rujna 1990. g. Izjašnjavanje je provedeno u 23 općine, a mogli su izjašnjavanju prisustvovati svi punoljetni Srbi koji imaju državljanstvo u Hrvatskoj, tako da su izjašnjavanju prisustvovali i mnogi Srbi iz Srbije, Bosne i Hercegovine, a čak i iz SAD-a.⁷⁴ 30. rujna 1990. g. su došli rezultati od izjašnjavanja o srpskoj autonomiji u Hrvatskoj i rezultati su rekli kako je izjašnjavanju prisustvovalo 756.781 osoba, od čega ih se 99,96% izjasnilo za autonomiju. Sukladno tome, istoga dana je SNV donio odluku o proglašenju srpske autonomije unutar granica Republike Hrvatske.⁷⁵ Želja Srba za autonomijom je proizašla kao protivljenje amandmanima koji su doneseni na hrvatski Ustav iz 1974. g. Prema mišljenju mnogih Srba amandmanima se htjelo svesti Srbe u Hrvatskoj na status obespravljenе manjine, čime bi im bila oduzeta mnoga prava.⁷⁶ Hrvatske vlasti kako bi primirile Srbe u Hrvatskoj pokrenule su radnu grupu za izradu plana o implementaciji kulturne autonomije za hrvatske Srbe. Srbi su tu radnu grupu negativno ocijenili još i prije donošenja njihovih konačnih rezultata. Smatrali su da kulturna autonomija može biti uvedena samo u onim krajevima gdje se Srbi u Hrvatskoj nalaze kao manjina, dok u onim krajevima gdje oni čine većinu, tamo treba postojati politička autonomija ili im se treba omogućiti mogućnost odcijepljenja.⁷⁷ Ustav Republike Hrvatske koji je donesen 22. prosinca 1990. g. nije stavljao hrvatske Srbe u nepovoljniji položaj od onoga iz 1974. g., dapače stavljao ih je u još povoljniji, jer im je omogućeno osnivanje stranaka i kulturnih udruženja, no samo zato što su Srbe naveli kao manjinu, a ne kao narod, mjesta za dijalog nije bilo.⁷⁸

⁷³ Špegelj, Martin. (2001). *Sjećanja vojnika*. Zagreb: Znanje., str. 141. i 142.

⁷⁴ Nazor, Ante i Pušek, Tomislav. *Domovinski rat – Pregled političke i diplomatske povijesti.*, str. 48.

⁷⁵ Barić, N. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, str. 86.

⁷⁶ Isto, str. 87.

⁷⁷ Isto, str. 88. i 89.

⁷⁸ Isto, str. 89 i 90.

4. Hrvatski Srbi na području Istočne Hrvatske uoči Domovinskog rata

4.1. Atmosfera uoči održavanja prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj

U prethodnim poglavljima je bilo govora kako su se Srbi u Hrvatskoj oštro protivili osnivanju hrvatskih demokratskih stranaka, jer su ih smatrali štetnima za Srbe i njihov identitet. Kako bi se prokazale „zločinačke namjere“ tih stranaka organizirali su se tzv. „mitinzi istine“, a najpoznatiji miting takve vrste u tom ranom razdoblju nezadovoljstva hrvatskih Srba je onaj na Petrovoj gori, koji je održan 4. ožujka 1990. g.⁷⁹ Istočna Hrvatska nije bila izuzetak, jer je u razdoblju održavanja prvih višestranačkih izbora, održano niz mitinga po selima sa srpskom većinom u istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu. Cilj mitinga je dakako bilo rasvjetljavanje „ustaške“ politike nove hrvatske vlasti i pridobivanje ljudi da glasaju za stranke sa srpskim nacionalnom predznakom, najistaknutija takva jedna stranka je bio SDS.⁸⁰ Srbi u istočnoj Hrvatskoj su često pokušavali onemogućiti održavanje osnivačkih skupština pojedinih stranaka s hrvatskim nacionalnim predznakom, najčešće im je na meti bio HDZ. HDZ je, ne samo za Srbe iz istočne Hrvatske, već za sve Srbe u cjelini, bila stranka „opasnih namjera“, držali su je produženom rukom NDH.⁸¹ Osnivačka skupština HDZ-a koja je bila zakazana za 1. travnja 1990. g. u selu Berak je ostala upamćena po najvećim ispadima velikosrpskih nacionalista. Srbi iz Berka i mnogih drugih okolnih sela kao što su Negoslavci, Čakovci, Orolik, Šidski Banovci, itd., su se okupili u svrhu onemogućavanja osnivačke skupštine HDZ-a u Berku. Zbog burne atmosfere na terenu je bilo i oko 20 milicajaca, no čak ni njihovo prisustvo nije spriječilo Srbe da dobacuju Hrvatima vulgarne riječi i da ih gađaju kamenjem i jajima.⁸² Taj incident će ostaviti trajni ožiljak glede odnosa Srba i Hrvata, prouzročit će prosvjed HDZ-a Vukovar ispred Policijske stanice u Vukovaru, a pokušaj napada Srba na TV ekipu RTV centra Osijek, koja je došla u selo Berak da napravi reportažu o incidentu će dodatno produbiti neprijateljstva Srba i

⁷⁹ Goldstein, Ivo. *21: Hrvatska povijest.*, str. 515. i 516.

⁸⁰ Runtić, D. (2008). *Domovinski rat – Vukovar i istočno bojište, knjiga prva.* Vinkovci – Raslina: Biblioteka Domovinski rat., str. 26.

⁸¹ Runtić, D. *Domovinski rat – Vukovar i istočno bojište, knjiga prva.*, str. 27.

⁸² Isto, str. 33.

Hrvata.⁸³ Inicijativu za pokretanjem „mitinga istine“ je krenulo iz sela Trpinje, a potporu su dobili i od mnogih drugih sela sa srpskom većinom, kao što su: Bobota, Bršadin, Pačetin, Borovo Selo, itd.⁸⁴ Miting je bio zakazan za veljaču 1990. g. u Vukovaru, a prema riječima organizatora na taj miting su bili pozvani svi ljudi koji imaju želju da vide opstanak Jugoslavije i skorašnje razriješenje krize na Kosovu.⁸⁵ Osim što je bilo više pokušaja spriječavanja osnivačkih skupština pojedinih hrvatskih stranaka, bilo je i nekoliko incidenata gdje se na veoma agresivne načine pokušalo zastrašiti tamošnje hrvatsko stanovništvo da će doći do oštre odmazde ukoliko budu glasali za HDZ. Uglavnom se to zastrašivanje svodilo na pisanje raznoraznih grafita s prijetećim porukama kao što su: „Poklat ćemo svu hrvatsku djecu“, „Bog čuva Srbe“, „Ovo je Srbija“ i slično.⁸⁶ Osim grafita dogodio se jedan incident koji je mogao rezultirati smrtno za napadnute, naime Miju Vrkaševića koji je putovao kroz Orolik za Vinkovce, presreo je jedan auto koji ga je potom cijelim putem htio zaustaviti, kako u tome naumu nije uspio, Srbi iz auta ispucali su nekoliko hitaca iz pištolja u Vrkaševićev auto.⁸⁷ Zastrašivanja su se vršila i u sklopu obilježavanja određenih srpskih običaja. Za vrijeme obilježavanja Đurđevdana 6. travnja 1990. g. u Dalju, povorka predvođena harmonikašem odjevenim u četničku odoru, popraćena mnoštvom ljudi koji nose poznatu ikonografiju, zapjevala je mnogobrojne četničke pjesme i pred svakom kućom u kojoj su Hrvati živjeli uputili su mnoštvo prijetnji, a poneke su gađali i kamenjem i jajima.⁸⁸

4.2. Zaoštavanje odnosa Hrvata i Srba nakon prvih višestranačkih izbora

Istaknutiji srpski političari iz istočne Hrvatske će se nakon pobjede HDZ-a na prvim višestranačkim izborima ozbiljnije početi priklanjati srpskim političarima Kninske krajine. „Srpski sabor“ koji se održavao u Srbu 25. srpnja 1990. g. i na kojem se usvojila Deklaracija o autonomiji Srba u Hrvatskoj, bio je posjećen i od strane mnogih srpskih političara istočne Hrvatske, a jedan od istaknutijih je bio Slavko Dokmanović, predsjednik Skupštine općine

⁸³ Isto, str. 34.

⁸⁴ Isto, str. 43.

⁸⁵ Isto, str. 43. i 44.

⁸⁶ Isto, str. 39.

⁸⁷ Isto, str. 47. i 48.

⁸⁸ Isto, str. 48. i 49.

Vukovar. Njegov odlazak će izazvati protest mnogih hrvatskih stranaka, poput HDZ-a, HSLS-a i HDKS-a, koje su tražile njegovu smjenu, jer je tim činom svima dao do znanja da se priklanja velikosrpskoj ideologiji. „Srpski sabor“ u Srbu će produbiti nepovjerenje hrvatskih prema srpskim političarima u istočnoj Hrvatskoj i u jednu ruku će onemogućiti njihovu daljnju suradnju glede rada u pojedinim političkim tijelima.⁸⁹ Poznato je kako je u ljeto 1990. g. Kninska krajina bila preplavljena noćnim stražama, a prometnice su bile blokirane kamenjem, vozilima, balvanima, itd., riječ je dakako o „balvan revoluciji“. Situacija u Slavoniji nije bila ništa drugačija i u njoj će doći u ljeto 1990. g. do blokiranja pojedinih prometnica i ulaza u sela s većinskim srpskim stanovništvom. Hrvatske vlasti će se na veoma težak način nositi s „balvan revolucionarima“ zbog manjka naoružanja i policajaca odanih hrvatskoj vlasti. Srpsko stanovništvo je za vrijeme prvih višestranačkih izbora uglavnom glasalo za SKH – SDP, no zbog njihovog poraza na izborima, Srbi se sve više okreću strankama sa srpskim nacionalnim preznakom, najpoznatija takva stranka je bio dakako SDS. Osnivačka skupština SDS-a za općinu Vinkovci će biti održana u Mirkovcima 9. kolovoza 1990. g. Prema mnogima osnivačka skupština je više sličila na „miting istine“, popraćena je bila Daljskim orkestrom (često nazivan i četničkim orkestrom) koji je izvodio mnogobrojne četničke i antihrvatske pjesme, a skupštini je nazočilo mnoštvo Srba iz okolnih sela, ali i iz udaljenijih krajeva. Moglo se vidjeti Srbe iz Beograda, Sarajeva, Belog Manastira, Bobote, Trpinje, itd.⁹⁰ Skupština je najviše ostala upamćena po govoru Ilije Končarevića koji je ohrabrivao Srbe da se započne organizacija Društva srpskih sokolova u Vojvodini i Slavoniji, koje će štititi Srbe od napada „ustaša“. Kasnije djelovanje Ilije Končarevića će uvelike doprinijeti oružanim napadima Srba na Hrvate i početkom Domovinskog rata.⁹¹ Uspoređujući istočnu Hrvatsku sa sjevernom Dalmacijom, Likom i Banijom, možemo vidjeti da je u istočnoj Hrvatskoj bilo mirnije stanje, „balvan revolucionari“ su se lakše smirivali i tek je ponekad izbio neki prosvjed potpore Srbima Kninske krajine.⁹² Goran Hadžić „vođa Srba u istočnoj Hrvatskoj“ će zaslužiti taj naziv zahvaljujući organizaciji referenduma za autonomiju Srba u Hrvatskoj u istočnoj Hrvatskoj. U prethodnim poglavljima smo spominjali kako je referendum održan u nizu mjesta sjeverne Dalmacije, Like i Banije i u gotovo svim mjestima su rezultati bili 100% potvrdni za autonomiju. Ništa drugačije nije bilo ni

⁸⁹ Isto, str. 51.

⁹⁰ Isto, str. 52.

⁹¹ Isto, str. 53.

⁹² Isto, str. 54.

u istočnoj Hrvatskoj, u Negoslavcima, Boboti, Trpinji, Pačetinu i ostalim mjestima s većinskim srpskim stanovništvom je proveden referendum. Pomnijim pregledom rezultata moglo se uvidjeti kako je bilo puno manipulacija i malverzacija, primjerice u selu Negoslavci na referendum je navodno izašlo 132% Srba i nitko nije bio protiv autonomije.⁹³ Spominjan je bio tečaj Prvi hrvatski redarstvenik i koji su bili njegovi ciljevi. Tečaj je prouzročio opći strah među srpskim stanovništvom, naoružavanje je bilo potpomognuto od strane JNA, istočnu Hrvatsku je taj val također zahvatio. Počele su se širiti priče o tečaju, da se kroz njega uvježbavaju ne budući redarstvenici već teroristi, koji će imati zadatak zastrašivanja Srba, da ih prisile na iseljavanje iz Hrvatske. Prethodno spominjani Slavko Dokmanić će zbog svih tih glasina tražiti sve veću pomoć JNA kako u naoružavanju srpskoga stanovništva tako i u aktivnom stavljanju JNA na stranu Srba.⁹⁴ Krajem 1990. g. počelo je ubrzanije naoružavanje i obučavanje hrvatskih Srba. Nerijetko se u raznoraznim novinama i časopisima moglo čitati o nabavkama oružja i o vojnim obukama koje se održavaju. Primjerice u časopisu „Start“, tekst Maria Proface iz 20. prosinca 1990. g., govori nam o održavanju intenzivnih vojnih vježbi u Golubiću nedaleko Knina. Istočna Hrvatska nije bila poprište vojnih vježbi za Srbe jer su oni na vojnu obuku išli u Srbiju.⁹⁵

4.3. Događaji koji su prethodili masakru u Borovu Selu

Odmah na početku 1991. g. došlo je do eksplozije koja je oštetila vrata pravoslavne crkve u Mirkovcima. Srbima je to bio dobar izgovor da nastave širiti priče kako su ugroženi i da imaju pravo na osnivanje SNV-a za Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem.⁹⁶ SNV je osnovan u Šidskim Banovcima 7. siječnja 1991. g.⁹⁷ JNA je od početka 1991. g. aktivnije počela s oduzimanjem privatnog oružja Hrvatima i dijeljenje istoga pobunjenim Srbima.⁹⁸ Kako je JNA sve uže surađivala s pobunjenim Srbima, pojačali su garnizone u vojarnama kako bi spriječili zaplijenu oružja od strane hrvatskih vlasti.⁹⁹ 23. siječnja 1991. g. u selu Trpinja je uprizoren skup „srpske

⁹³ Isto, str. 55.

⁹⁴ Isto, str. 58. i 59.

⁹⁵ Isto, str. 63.

⁹⁶ Ilić, P. Nakon eksplozije ispred pravoslavne crkve u Mirkovcima noćne straže i protestni miting. // Glas Slavonije 48, 14013 (ponedjeljak, 7. 1. 1991), str. 10.

⁹⁷ Runtić, D. *Domovinski rat – Vukovar i istočno bojište, knjiga prva.*, str. 91.

⁹⁸ Isto, str. 92.

⁹⁹ Isto, str. 93.

inteligencije i privrednika s područja općine Vukovar“. Na skupu se promovirala ideja o organiziranju zaštitnih jedinica, koje bi štatile istaknutije srpske političare i važnije ekonomske interese.¹⁰⁰ SNV za Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem je bio glavni organizator skupova Srba u istočnoj Hrvatskoj. Kada bi se god Hrvati okupili da izraze negodovanje glede sve agresivnijih ispada JNA i Srba, Srbi bi im na to odgovorili svojim skupovima, na kojima bi pravdali svoje ispade. Najčešće su bili pravdani činjenicom da HDZ ima paravojne jedinice i da hrvatski redarstvenici ne postoje legalno, već da su oni nešto poput terorista koji tlače srpski narod.¹⁰¹ Kako su se trzavice između Hrvata i Srba nastavljale, Srbi su odlučili izdati službenu „Deklaraciju o suverenoj autonomiji srpskog naroda Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema“. U Deklaraciji je istaknuto ukoliko Hrvatska ostane u federaciji s Jugoslavijom Srpske autonomne oblasti će ostati unutar teritorija Republike Hrvatske, no ukoliko se Hrvatska odluči za istupanje iz SFRJ, tada će se SAO odcijepiti i pridružiti krnjoj Jugoslaviji.¹⁰² Za masakr u Borovu Selu će uvelike biti kriv Vojislav Šešelj, Milan Paroški i Goran Hadžić, jer su sa svojim govorima na mnogim mitinzima poticali Srbe na oružanu pobunu protiv Republike Hrvatske. Ti govori će naročito postati ekstremni nakon uhićenja Gorana Hadžića na Plitvicama 31. ožujka 1991. g., uhićen je jer se sumnjalo da je sudjelovao u napadu na hrvatske policajce, u napadu na Plitvicama je stradao Josip Jović, prva hrvatska žrtva u Domovinskom ratu.¹⁰³ Uhićenje Hadžića je prouzročilo nicanje novih barikada koje su u potpunosti blokirale sve ulaze i izlaze grada Vukovara. Na barikadama su se pored naoružanog srpskog civilnog stanovništva, našli i bivši milicajci koji su nekada obnašali svoju dužnost u istočnoj Hrvatskoj, a sada aktivno podupiru srpsku pobunu.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ Isto, str. 94. i 95.

¹⁰² Isto, str. 100. i 101.

¹⁰³ Nazor, Ante i Pušek, Tomislav. *Domovinski rat – Pregled političke i diplomatske povijesti.*, str. 82.

¹⁰⁴ Runtić, D. *Domovinski rat – Vukovar i istočno bojište, knjiga prva.*, str. 108.

5. Masakr u Borovu Selu – kraj svih pregovora

Četnički miting koji je održan u Jagodnjaku 21. travnja 1991. g., je bio presudni poticaj Srbima Borova Sela da počine masakr nad hrvatskim policajcima 2. svibnja 1991. g. Na mitingu se zaredalo nekoliko agresivnih antihrvatskih govora, najupečatljiviji su ostali oni od četničkog vojvode Vojislava Šešelja, profesora arheologije Milana Paroškog i ministra u Vladi Srbije Stanka Cvijana. Govornici su govorili uglavnom o sve većem porastu ustaštva i potrebom Srba da se čvršće povežu. Šešelj im je obećavao pomoć, materijalnu i vojnu, ova potonja se sastojala u okupljanju i dopremanju četnika u mjesta koja su ugrožena od strane Hrvata. Pred okupljenima je iznijet i plan o Velikoj Srbiji koja je trebala od teritorija Republike Hrvatske uzeti „srpsku Slavoniju“, „srpsku Dalmaciju“ i Dubrovnik, a zapadna granica bi išla linijom Karlobag – Ogulin – Karlovac – Virovitica. Paroški se na to sve nadovezao i poručio je Srbima da: „One koji kažu da ovo nije srpsko možete ubiti kao kera kod tarabe“.¹⁰⁵ Mnogi sudionici mitinga su uhićeni, no vrlo brzo su pušteni na slobodu, ovakva popustljivost hrvatskih vlasti prema najvećim velikosrpskim ekstremistima će ih skupo koštati u nadolazećim mjesecima. Tjedan dana ranije, 14. travnja 1991. g. održan je četnički miting i u Borovu Selu, mjesto koje će zauvijek ostati upamćeno po masakru. Isto kao i u Jagodnjaku poticalo se Srbe toga mjesta na aktivnu pobunu protiv hrvatskih vlasti.¹⁰⁶ Na mitinzima se također promovirala navodna ugroženost srpskoga stanovništva od hrvatskih vlasti. Za vrijeme tzv. „srpskog marta“ je Radivoje Kresojević, odbornik SO Vukovar održao govor na mitingu na Ušću, gdje je upozoravao Srbe na zločine koje su Hrvati nad njima počinili za vrijeme NDH i da će se sve to opet ponoviti ukoliko budu nespremni. Mitinzi su doprinjeli čvršćem vezivanju Srba i krenulo je vrijeme sve manje interakcije Srba i Hrvata. Taj fenomen sve manje interakcije Srba i Hrvata u istočnoj Hrvatskoj se najviše ogledao u sve manjim odlascima Srba u osječke diskoteke i sve većem posjećivanju boboćanske diskoteke, Hrvati su također najviše zbog straha prestali zalazati na zabave u sela sa srpskom većinom.¹⁰⁷ Stanovnici Borova Sela su oružje dobili zahvaljujući Republičkom sekretarijatu za unutrašnje poslove Socijalističke Republike Srbije. Republički sekretarijat za

¹⁰⁵ Olvitz, Dragutin. Miting ekstremnih i radikalnih Srba u Jagodnjaku: Krojači velike Srbije. // Glas Slavonije 48, 14097 (ponedjeljak, 22. 4. 1991), str. 7.

¹⁰⁶ Runtić, D. *Domovinski rat – Vukovar i istočno bojište, knjiga prva.*, str. 120.

¹⁰⁷ Topić, Dario i Špišić, Davor. (1992). *Slavonska krv – kronologija rata*. Osijek: 1992., str. 13.

unutrašnje poslove Socijalističke Republike Srbije je u mnoga sela istočne Hrvatske sa srpskom većinom dopremio oružje. Dopremana su iz skladišta TO Srbije, dopremanja su se uglavnom obavljala kriomice preko Dunava, no bilo je slučajeva kada su ih dopremali i kamionima iz Vojvodine.¹⁰⁸ Masakr u Borovu Selu se dogodio 2. svibnja 1991. g. oko 12 sati. Policijska patrola predvođena Stipanom Bošnjakom je trebala napraviti rekonstrukciju incidenta koji se dogodio u Borovu Selu u noći s 1. na 2. svibnja 1991. g.¹⁰⁹ Tada su dvije patrole hrvatske policije PU Osijek patrolirale relacijom Borovo – Dalj, na ulazu u Borovo Selo su napadnuti i zarobljeni, patrola pod vodstvom Stipana Bošnjaka ih je trebala osloboditi.¹¹⁰ Kako su se približavali zgradi mjesne zajednice, na policijsku patrolu je izvršen napad vatrenim oružjem. Napad je bio pomno organiziran i osmišljen, u napadu je sudjelovalo i nekoliko profesionalnih ratnika, što se može zaključiti po preciznim pogocima iz snajpera nekih hrvatskih redarstvenika.¹¹¹ Borbe su trajale do 14,30, prekinute su intervencijom transportera JNA. Toga dana u Borovu Selu je dvanaest hrvatskih redarstvenika izgubilo svoj život.¹¹² Nakon toga događaja bilo kakvi pokušaji za primirjem će biti uzaludni, rat je bio neminovan.

¹⁰⁸ Runtić, D. *Domovinski rat – Vukovar i istočno bojište, knjiga prva.*, str. 123.

¹⁰⁹ Isto, str. 148. i 150.

¹¹⁰ Nazor, Ante, Gotal, Nikolina, Lukan, Biserka, Vojković, Ana Marija i Žužul, Marija. (2011). *Hrvatska policija u Domovinskom ratu*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske., str. 110.

¹¹¹ Runtić, D. *Domovinski rat – Vukovar i istočno bojište, knjiga prva.*, str. 151.

¹¹² Diklić, Ana i Kutuzović, Branimir. Komemoracija i misa zadušnica za pale hrvatske policajce: Vinkovci najtužniji grad. // Glas Slavonije 48, 14107 (subota, 4. 5. 1991), str. 2.

6. Zaključak

Jačanje velikosrpske ideologije na prostorima Hrvatske je bilo pomno organizirano od samoga vrha srpskih političara. Vidjeli smo kako velikosrpska ideologija počinje jačati odmah nakon smrti Josipa Broza Tita, a na zamahu dobiva od 1986/7. g. kada na čelo njezine promidžbe dolazi Slobodan Milošević. Zahvaljujući *Memorandumu SANU*, srpskim medijima i brojnim mitinzima, velikosrpska ideologija je došla i na naše teritorije. Politika širenja velikosrpske ideologije na našim prostorima je bila smišljena, imala je veći cilj, koji se sastojao u organiziranju hrvatskih Srba i u njihovoj borbi za autonomiju. Borba za autonomijom unutar granica Republike Hrvatske se činila isprva prema mnogima bezazlenom, no ona je bila sve samo ne bezazlena. Autonomija je ubrzo trebala prerasti u samostalnu državu, koja bi se putem odcijepila od Republike Hrvatske i priključila svojoj matičnoj zemlji, tj. Srbiji. Hrvatske vlasti nisu mogle oštrije suzbijati pobunu, jer nisu imale dovoljno ljudstva odanog hrvatskim vlastima i manjkali su po pitanju naoružanja. Stanje se trebalo popraviti nakon provođenja tečaja Prvi hrvatski redarstvenik, no aktivno pristajanje JNA na stranu srpskih pobunjenika je ozbiljno produbilo antagonizme Srba i Hrvata. Svaki potez hrvatskih vlasti je bio tumačen u najgorem svjetlu od strane srpskih medija, oni su samo dodatno raspirivali mržnju Srba prema Hrvatima i ohrabivali su ih da se aktivnije organiziraju i povežu. Aktivnije povezivanje i organiziranje se ogledalo u osnivanju Srpskog narodnog vijeća, Srpske demokratske stranke i uvođenju noćnih straža i blokiranju cesta, tzv. „balvan revolucija“. Stanje u istočnoj Hrvatskoj mogli smo vidjeti nije bilo ništa drugačije od ostatka Hrvatske, također je bilo zahvaćeno brojnim „mitinzima istine“, „balvan revolucionarima“ i pristajanjem JNA na stranu srpskih pobunjenika. Kninska krajina je imala svoje velikosrpske prvake, među kojima su se najviše isticali: Jovan Opačić, Mile Martić i Milan Babić. U istočnoj Hrvatskoj se također moglo vidjeti mnoštvo ekstremnih velikosrpskih nacionalista, koji su u Jagodnjaku 21. travnja 1991. g. huškali tamošnje srpsko stanovništvo na rat i na ostvarivanje „Velike Srbije“. Najpoznatiji velikosrpski nacionalisti istočne Hrvatske su bili: Vojislav Šešelj, Milan Paroški i Goran Hadžić. Isti se mogu držati odgovornima za izbijanjem rata i za masakr u Borovu Selu, u kojem je život izgubilo dvanaest hrvatskih redarstvenika. Nakon toga događaja Hrvati su znali da je vrijeme za pregovore gotovo i mjeseci i

godine koje slijede će biti obilježene brojnim zločinima i stradanjima, koja će se dogoditi u ratu, poznatim pod nazivom Domovinski rat.

7. Popis literature

Knjige:

1. Barić, Nikica. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.* Zagreb, 2005.
2. Čišper, Zlatko. *HPT u Domovinskom ratu: 1991-1995.* Zagreb, 1999.
3. Čuljak, Tihomir. *Rat.* Osijek, 2003.
4. Čurik, Zlatko. *Višnjevac.* Višnjevac, 2006.
5. Goldstein, Ivo. *21: Hrvatska povijest.* Zagreb, 2008.
6. Jareb, Mario. *Hrvatski nacionalni simboli.* Zagreb, 2010.
7. Marijan, Davor. *Oluja.* Zagreb, 2009.
8. Nazor, Ante. *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih.* Zagreb, 2011.
9. Nazor, Ante, Gotal, Nikolina, Lukan, Biserka, Vojković, Ana Marija i Žužul, Marija. *Hrvatska policija u Domovinskom ratu.* Zagreb, 2011.
10. Nazor, Ante i Pušek, Tomislav. *Domovinski rat – Pregled političke i diplomatske povijesti.* Zagreb, 2018.
11. Radelić, Zdenko, Marijan, Davor, Barić, Nikica, Bing, Albert i Živić, Dražen. *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat.* Zagreb, 2006.
12. Runtić, Davor. *Domovinski rat – Vukovar i istočno bojište, knjiga prva.* Vinkovci – Raslina, 2008.
13. Špegelj, Martin. *Sjećanja vojnika.* Zagreb, 2001.
14. Topić, Dario i Špišić, Davor. *Slavonska krv – kronologija rata.* Osijek, 1992.
15. Viro, Dušan. *Slobodan Milošević, anatomija zločina.* Zagreb, 2007.

Tisak:

1. Diklić, Ana i Kutuzović, Branimir. Komemoracija i misa zadušnica za pale hrvatske policajce: Vinkovci najtužniji grad. // Glas Slavonije 48, 14107 (subota, 4. 5. 1991).
2. Ilić, P. Nakon eksplozije ispred pravoslavne crkve u Mirkovcima noćne straže i protestni miting. // Glas Slavonije 48, 14013 (ponedjeljak, 7. 1. 1991).
3. Olvitz, Dragutin. Miting ekstremnih i radikalnih Srba u Jagodnjaku: Krojači velike Srbije. // Glas Slavonije 48, 14097 (ponedjeljak, 22. 4. 1991).